

In depot – uit depot

Terug naar school, de omzwervingen van een 86-jarige godin

Rita Overbeek

Inleiding

Om plaats te maken voor de nieuwe uitbreiding van het provinciehuis van Groningen (1988-1992) moet een oud uitgeleefd schoolgebouw aan de Turfsingel 55 gesloopt worden. In de geveltop van de voorgevel bevindt zich een markante beeldengroep, bestaande uit klassieke vrouwenfiguren (afb. 1). De beelden zijn afkomstig van de gemeentelijke Kweekschool voor Onderwijzeressen uit 1915.

Tijdens de sloopwerkzaamheden worden de beelden uit de gevel losgehakt en naar het voormalige buitendepot van de Stichting Monument & Materiaal gebracht. Wanneer de Stichting in 1994 een nieuw pand aan de Westerbinnensingel betreft, verhuizen de beelden naar een beschutte plek op de binnenplaats van het gebouw. Tot november 2001 staan ze daar op een nieuwe, passende bestemming te wachten. In de luwte van de westenwind verschieten ze jaarlijks tweemaal van kleur: winters-wit en zomers-groen.

Het gebied van de Turfsingel en Singelstraat

De Singelstraat is tot 1874 één van de vele straatjes in de stad met de naam 'Achter de muur'. Zij loopt langs de in de 13e eeuw aangelegde stadsmuur. De beide stadsgrachten, de binnen- en buitengracht, liggen tussen deze muur en de huidige Turfsingel.

Afb. 2. Luchtfoto van het Martinikerkhof en omgeving, 1947. Uit: J. Bouwman, *Oud Groningen vanuit de lucht*. Hoogeveen, 1996.

Afb. 1. De gemeentelijke Kweekschool voor Onderwijzeressen, circa 1915. Foto: P.B. Kramer, collectie Groninger Archieven.

Na de grote stadsuitbreidingen door de aanleg van de nieuwe vestingwerken in de eerste helft van de 17e eeuw worden deze grachten overbodig en in de daaropvolgende eeuw worden zij gedempt. Ook de stadsmuur wordt gesloopt en de oostzijde van de Singelstraat raakt langzamerhand volgebouwd met kleine huizen. Tot de Eerste Wereldoorlog verandert er niet zoveel in het gebied.

Oude foto's van rond 1915 geven een sfeervol beeld van de langzamerhand in verval geraakte en verkrotte huisjes aan de oostzijde van de Singelstraat. De westzijde van de straat bestaat uit de achterkanten van de monumentale bebouwing aan het Martinikerkhof. Vanaf de Eerste Wereldoorlog zal het karakter van het gebied helemaal veranderen. Eerst verdwijnen de huisjes om plaats te maken voor twee schoolgebouwen, die trouwens later op hun beurt moeten wijken voor de uitbreiding van het provinciehuis (afb. 2).

Het nieuwe gebouw van de kweekschool: 1915

In 1876 wordt door de Afdeling Groningen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen de gemeentelijke Kweekschool voor Onderwijzeressen opgericht. De school is van 1876 tot 1915 gehuisvest in de monumentale behuizing op de hoek van het Martinikerkhof en de Sint Jansstraat. Maar dit woonhuis is er niet voor gebouwd en voldoet niet aan de eisen voor rust en ventilatie. Bovendien hebben het naastgelegen provinciehuis en rijksarchief een betere huisvesting en meer ruimte nodig. In 1917 komt op deze plek het nieuwe rijksarchief tot stand (nu verbouwd tot bedrijfspanden). Nadat bij Koninklijk Besluit van 1911 bepaald wordt, dat de Staat 50% zal bijdragen in de kosten van een nieuwe kweek- en leerschool wordt het voor de Gemeente gemakkelijker om tot nieuwbouw over te gaan.

Afb. 3. De beeldengroep op het plein van de Stichting Monument & Materiaal. Foto: Jaap Buist.

Het nieuwe gebouw komt te staan aan de Turfsingel, tegenover de Stads-schouwburg. Het ontwerp is van de hand van de toenmalige directeur gemeentewerken, ir. J.A. Mulock Houwer (1857-1933)¹. Voor de nieuwbouw wordt een gedeelte van de historische gevelwand aan de Turfsingel gesloopt. De ingang komt aan de Turfsingel te liggen; die van de 'Meisjeskweekschool' aan de achterzijde aan de Singelstraat. Er bestaat slechts één foto van de voorgevel van het gebouw, kort na de ingebruikneming (zie afb. 1). Het gebouw is een stuk teruggelegd ten opzichte van de rooilijn zodat een kort voorplein ontstond. Het nogal fors opgezette gebouw torent hoog uit boven zijn lage burens. De voorgevel verspringt trapsgewijs naar boven toe. De voorgevel van de derde verdieping bevat een zevental rondboogvensters. Het geheel is in het midden bekroond met een grote rondboognis waarin de beeldengroep is geplaatst.

De beeldengroep

De klassieke beeldengroep van natuursteen bestaat uit een centrale, tronende vrouwenfiguur die de godin Athena voorstelt. Zij is herkenbaar aan haar attributen zoals de helm en het schild, voorzien van een woest uitziende Medusakop; links aan haar voeten zit een uil, het symbool van de wijsheid. In haar hand houdt zij een banderolle. Aan weerszijden zijn twee meisjesfiguren uitgebeeld met teken- en schetsboeken in hun handen. Ook hun houding en kleding zijn klassiek; zij dragen eenvoudige tunieken. *Athena* (ook wel *Minerva* genoemd) is in de Griekse mythologie godin van de wijsheid (afb. 3).

De gehele voorstelling met meisjesleerlingen aan weerszijden is toepasselijk bij een gebouw dat toekomstige onderwijzeressen wil klaarstomen. Ook de nieuwe eerste gemeentelijke HBS aan de Nieuwe St. Jansstraat is voorzien van decoratieve beelden. Het toegepaste bouwbeeldhouwwerk getuigt van het prestige dat de Gemeente hecht aan deze gemeentelijke scholen voor voortgezet onderwijs. Het is niet bekend wie de beeldengroep heeft vervaardigd.

Afb. 4. De beeldengroep na herplaatsing in het restaurant van het Noorderpoortcollege aan de Verlengde Visserstraat. Foto: Jaap Buist.

1. Ook de eerste gemeentelijke HBS aan de Nieuwe St. Jansstraat 11 (nu Werkmancollege) is door hem ontworpen.

Sluiting van de kweekschool: 1937-1988

Vanwege de crisisjaren en bezuinigingen in het onderwijs na 1930 wordt de 'Kweekschool voor meisjes' in 1936 opgeheven. De leerlingen worden verwezen naar de rijkskweekschool. In 1937 neemt de 3e ULO-school, de zogenaamde Prinsenhofschool, haar intrek in het gebouw. Vanwege het gemengde ULO-onderwijs moeten aparte urinoirs voor de jongens worden gebouwd en wordt de fietsenstalling uitgebreid.

Begin jaren zeventig van de vorige eeuw vertrekt de Prinsenhofschool na een fusie uit het gebouw. Dan verhuist de gemeentelijke C.A. Verrijn Stuart MEAO vanwege ruimtegebrek van de Schoolstraat naar het inmiddels al sterk verouderde gebouw aan de Turfsingel.

Spoedig ontstaan nieuwbouwplannen. Eerst wordt gedacht aan uitbreidingen langs de Turfsingel door het gemeentelijk badhuis en enkele huizen erbij te betrekken. De toenmalige wethouder van Onderwijs, de heer J.A. Wallage, vreest echter aantasting van de gevelwand en de plannen gaan niet door omdat de Gemeente de woonfunctie in het Singelgebied wil verbeteren.

In 1983 wordt een tijdelijke oplossing gevonden voor het groeiende aantal leerlingen van de MEAO; er zijn dependances nodig. Er wordt een noodoplossing gevonden in het tweede schoolgebouw aan de Singelstraat, dat sinds de bouw in de jaren twintig van de vorige eeuw onder meer een kleuterschool en de Martini-MAVO van de gereformeerde schoolvereniging heeft gehuisvest.

In 1988 vertrekt de C.A. Verrijn Stuart MEAO naar Vinkhuizen en wordt het oude schoolgebouw gesloopt om plaats te maken voor de nieuwbouw van het provinciehuis.

Slot

Tijdens een bezoek van de toenmalige wethouder van Monumentenzorg, de heer R.J. Bron, aan het gebouw van de Stichting in 2001 valt zijn oog op de verpieterde beeldengroep. Medewerkers van de monumentensectie van de afdeling Bouw-, Woningtoezicht & Monumenten krijgen van hem de vraag voorgeschooteld eens om te zien naar een betere bestemming voor de beeldengroep. Eerst wordt gedacht aan een plek bij het Praediniusgymnasium maar vervolgens komt het scholencomplex van het Noorderpoortcollege aan de Verlengde Visserstraat 'in beeld'.

Eind november 2001 is de beeldengroep met enig ceremonieel herplaatst in het restaurant in het nieuwbouwgedeelte van het Noorderpoortcollege waarmee ze eindelijk 'onder de pannen' is (afb. 4). Het bestuur van het Noorderpoortcollege zal de enigszins beschadigde beelden te zijner tijd laten restaureren.

Literatuur

Dienst RO/EZ, Bouwdossier 727.1:372.23 S 4.
Nieuwsblad van het Noorden, rubriek *Blikvanger*, 6-11-1976.